

trudljivega P. Hitzingerja, hoče v prihodnjem opisovati Jan. Nep. Nečaseka in Ant. Umeka Okiškega, prvega učiteljem, drugega učencem v zgled in posnemo, kar poleg domoljubov slovenskih in prijateljev šolskih sploh vabiti more vzlasti učitelje in učence k obilnemu naročevanju. Gsp. učitelj Levičnik nam tudi hoče katero podati iz svojega spretnega peresa in bistrega opazovanja. Radi bi, da bi nam dopisovali verli učitelji iz vseh krajev slovenskih, in čim več se jih bode oglašalo v „Tovarišu“, tim bolj različna, mikavna in koristna bode v njem tvarina v prid in na čast našemu domačemu šolstvu. V to o srečnem novem letu pomagaj nam Bog!

Velja „Tovariš“ za celo leto 3 gl; za pol leta pa 1 gl. 50 kr. in pošilja naj se naročnina g. Milicu na Starem tergu Nr. 33, dopise pa prejema vredništvo. (Matej Močnik, učitelj na I. mestni šoli.)

Vredništvo in založništvo.

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XXIV.

Novice naznanjevaje prerano smert Hicingerjevo v l. 36 predstavljajo: „Nje, ki bodo v rokah imeli njegovo zapuščino, lepo prosimo, naj dobro pazijo na rokopise, ki bi se utegnili najti med njegovimi papirji, ter naj je, če le mogoče, naklonijo slovenski Matici, kateri je bil ranjki odbornik itd.“ — Namenivši se pisati nekoliko o ranjkega slovstveni delavnosti — poprašam sestre njegove po spričalih bratovih ali kateri književni zapustnini; toda poleg spričeval prinese mi izmed rokopisov pokazat le kosce molitvene po cerkvenem letu prav vgodno vravnane knjige in kosce pripovedi iz časov cesarja Marka Avrelija, katero je poleg nemščine H. Geigerja poslovenil Peter Hicinger z naslovom: Lidija.

„Lepe pripovedi, piše v predgovoru, nekakošno prijetno objemajo vsaktero človeško serce. Veliko novih pripoved se je zategavoljo spisalo in razglasilo v poslednjih časih. Marsiktere zmed tistih niso samo zabavne, temuč tudi obilno podučne; marsiktere sicer so pa pogubljive pod

prijetno podobo, vendar, tacih se med slovenski narod ni še veliko zaloplodilo.

Če hoče kdo v kacicah pripovedih več podučnega najti, mu bodo starji časi dostikrat večjo obilnost ponudili, kakor novejši dnevi. Zlasti prva doba keršanstva je bogata tacih podob in prigodeb, v katerih se duh utegne z radostjo muditi, pa si tudi mnogo naukov nabrati.

Pobožni in učenj katoliški možje so se tedaj v to obrnili, da spisujejo pripovedi iz prvih časov keršanske cerkve, in tako pripravljajo koristno berilo za sedanji narod.

Sloveče bukve tacega obsežka so „Fabiola“ kardinala Wisemana, „Kalista“ profesorja Newmana, in tudi „Lidija“ mašnika Geigerja. Poslednjo podamo tukaj poslovenjeno in tako izdelano, da je tudi neučenim bravcom umevna, in tedaj lahko podučna. Sicer je nekoliko krajšega obsežka; pa lepo se v njej kaže razpadanje malikovanja, in nasproti močno razraščanje keršanstva.“

Ker sem nekdanji kaplan Horjulski pri ranjem bil časih v Podlipi, pa tudi pozneje v Postojni, in sem vedil, kako skerbno si je zaznamnjeval znamenitosti, kar jih je kje opazil ali čital; poprašam sestre, kamo so prešli ostanki in drugi spiski, in odgovorila mi je: „Vzeli so jih g. c. kr. predstojnik A. Globočnik, dali za nje 40 gld. v zapustnino, ter poslali jih g. K. Dežmanu, varhu muzejskemu v Ljubljano“. Poslal sem jo k poslednjemu gospodu dvakrat, naj blagovoli Hicingerjeve rokopise le samo pokazati, da se oménijo v pričujočem opisovanji; pa odgovoril jej je pervikrat: „Bom že jaz sam poslal mu jih“; in drugikrat: „Ako jih imeti hoče, naj pride po nje sam!“ Žal mi je, da toraj o njih poročati ne morem.

Iz dosedanjega opisovanja, ktero je dokaj zvésto kazalo njegovega književnega delovanja, vidi vsakdo, kako véno je spremljeval Hitzinger naše slovstvo vse leta od 1829, kar je jel pečati se z njim, in vzlasti od 1843, kar je sam delovati jel na polji narodnem. Ni mu odšla skoro nobena bolj pomenljiva prikazen slovstvena skozi 25 let. Domoljubno je bilo njegovo pero, in

»Res da čerka le mori,
Da le duh duha živi;
Kot telo pa duši služi,
Tak se čerka z duhom druží«

to je po njegovem spevu bilo mu geslo ali to vsaj je znak vsega njegovega književnega dejanja. Kar je bilo brez duha, zjezalo ga je vselej; kar pa je imelo svoj razlog ali razum, pokrotilo ga je koj. Cerkev in deržava, deržava in cerkev — to se je oboje primérno strinjalo v njegovem spisovanji. Nikdo sicer nima spretnosti do vsega; a Znojemski se je z dokaj dobrim vspehom o vedah in umetnijah ponašal vsestransko v vezani ter nevezani besedi.

V vezani besedi na pr. kako je spreminjal merilo, igral si z rimo, v asonanci in aliteraciji, s pripevkom, v trioletu, stancih, decimah, v distihu! Gojil je pesništvo narodno in umetno, cerkveno in posvetno, ter skladal na pr. pesmi, ode, himne, sonete; elegija, glosa, gazela, kancona, kantata se nahaja v poeziji njegovi; izpuščal je puščice ali seršene, koval napise, stikal pregovore, krožil dobrovoljke; popeval v pravljicah in pripovedkah, legende in seljanke, balade in romance. Zložil je pesem do 167, nekaj izvirnih, nekaj pretolmačenih, nekaj popravljenih ali vravnanih. Pel je rad, kar razodeva, vzlasti dobrega duha, o presv. Trojici, o Jezusu v sv. Rešnjem Telesu, o sv. Duhu; o Mariji, materi Božji sami priobčil je kacic 27 spevov. Popeval je o Sloveniji, kje živi, o mirni njeni zmagi, o dobi Slovanski. Pošiljal je pesmice v časnike o raznih prilikah, za posamne stanove; ni ga bilo skoraj godovanja, da bi ga on preslavljal ne bil.

V nevezani besedi je o cerkveni vedi in umetnji pisaril največ stvari polemične v brambo veri in cerkvi nasproti drugovercem, o poganstvu in kerščanstvu, zgodovini in pravu cerkvenem, o svetnikih, škofih, misijonarjih, cerkvah starih in novih; o cerkveni zidariji, o podobah, glasbi, zvonilu, petji; o katekizmu, blagoslovih, bratovščinah, duhovnih vajah itd. O petji narodnem posebej in v ljudski šoli, o pesnikih in pesmaricah; o šolah deških in deklških, obertnijskih, nižih in srednjih. Kolikanj spisov je sestavil iz zgodovine posvetne stare in nove, o kalendarstvu, o zemlji, mestih, krajih, možeh! Kako rad je preslavljal možake svete in domoljubne, ki so n. pr. sv. Hieronim, sv. Pavlin, ss. Hermagora in Fortunat, ss. Ciril in Metod; Herberstein, Hren, Valvazor, Vodnik, Knobleher, Baraga; Pij IX., Anton Alojzij. Francišek Jožef. Koliko je pisaril o Teržiču, Idriji, Postojni, Pivki, Terstu, Emoni in Ljubljani, Krajni in Sloveniji!

Dokaj znameniti so njegovi sestavki jezikoslovni o slovenščini novi in stari, o pravopisji in blagoglasji, kovanji novih besed, o kerstnih in lastnih imenih, o pismih opravičnih, nekdanjih spominkih, o slovenščini v šolah, vradnjah, postavah, pri vojaci; o književnem jeziku vseslovanskem.

Tako se je vbadal in vpiral v samoti Znojemski neutrudno za cerkev in državo, za dom in narod — mnogo let v dragi — Podlipski. Ujedal se je čestokrat nad učenjaki po mestih, na pr. dohtarji — češ, pri viru — pri knjigarnah — v službah — kolikanj bi spisali lahko narodu v smislu domoljubnem, kajti dolžnost je velika. Treba mu je bilo o spisovanji zdaj te knjige, zdaj une listine, zdaj kake letnice ali kacega imena, in poskočil je časih ter hitel po noči, v gerdem vremenu, brez denarja v ta namen v Idrijo, Ljubljano, Cerknico, Zatičino itd. — Ko v takem opravilu hiti nekaj iz Podlipe, zgubi edini svoj peták, in ko v

Ljubljani pri součencu ne dobi postelje, prenoči zunaj na Mirji, koder se nebo razpenjalo je nad njim, grad mu je bil brez vratarja, srebernina jutranja rosa, zlatnina čista zarja; sploh vkvarjal se je v osodi pevca, komur sreča vedno laže, kateri po besedah Prešernovih živi, umerje brez dnarja.

Milo, premilo pa se mi je storilo, kedar sem popotnik na tolikanj slovečega moža grobu tihotnem v Postojni, kjer črne ga zemlje pokriva odeja, medleti vidil le neko germičevje — brez vsakterega, dostojnega spominka. Sicer si je Peter Hitzinger (Podlipski, Znojemski) v spisih svojih dokaj slaven spominek postavil sam; vendar — narod, kateri slavnih mož svojih ne slavi, da se mu rodijo, vreden ni. — Zdi se mi toraj, da prvo skerb ima pač Postojna, drugo Teržič, tretjo Matica slovenska, četrto Narod slovenski sploh, da verli farman in dekan, sloveči rojak, marljivi pisatelj, domoljubni učenjak ne ostane brez poslavljenja narodnega, brez dostojnega vnanjega spominka. Doslej pa, mili Bože! je žalostna istina še, da, verli Peter! tudi le

Ena se tebi je želja spolnila:

V zemlji domači da truplo leži.

V zemlji slovenski, v predragi deželi,

Ki si jo ljubil preserčno ves čas;

V kateri očetje so naši sloveli,

Ktera zdej ima grob komej za nas!

Spomini na Dunaj in okolico.

Pisnel po svojem dnevniku Josip Levičnik, ljudski učitelj.

(Dalje.)

Moje načelo:

Kar lepega vidiš, hvalevrednega slišiš, koristnega okusiš, zapiši! — Po tej poti otuok maralkaj pozabljivosti, in postavljaš hkrati sam sebi stalni spominek po prislovcu latinaki: „*Littera scripta manet*“, ali po našem: „Zapisana čerka ostane“.

Ako, spoštovani bralec, vzameš kateri kolj denar v svojo roko, in ga pogledaš po eni in drugi strani, ali ne, da se je to lahko zgodilo v hipu? Če pa meniš, da je denar tudi tako hitro narejen, jako se motiš. Le pospremi me v duhu po prostorijah denarne tovarne, boš videl, kako dolgo bova hodila, preden dospeva od kovine za denar namenjene, do zgotovljenega penéza. Najpred peljal nas je voditelj pri tleh v topilnico, od dima močno okajeno, veliki kuhinji enako. Ondi raztapljajo v velikih piskrih stari